

**ГОДИШЊАК
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
ПОЖАРЕВАЦ**

Година IX, број 9 ПОЖАРЕВАЦ, 2020.

Пожаревац
2020.

ЗАПИСИ

ГОДИШЊАК
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ

Година IX, број 9
ПОЖАРЕВАЦ, 2020.

ZAPISI

THE HISTORICAL ARCHIVES OF POZAREVAC
YEARBOOK

Year IX, No 9
POZAREVAC, 2020.

ЗАПИСИ
Годишњак Историјског архива Пожаревац
М 52 – часопис националног значаја

ИЗДАВАЧ: Историјски архив Пожаревац
www.arhivpozarevac.org.rs
info@arhivpozarevac.org.rs

ЗА ИЗДАВАЧА: Др Јасмина Николић, в.д. директора
ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Др Јасмина Николић
УРЕДНИК: Др Јасмина Николић

РЕДАКЦИЈА:
Др Јасмина Николић
Проф. др Ивана Крстић Мистрицеловић
Проф. др Радован Радовановић
Др Момчило Исић
Др Маријана Мраовић
Др Драгомир Бондзић
Др Драгана Милорадовић
Наташа Милошевић Дулић
Јасмина Живковић, мср.
Слободанка Цветковић

ИНОСТРАНИ ЧЛАНОВИ РЕДАКЦИЈЕ:
Доц. др Петер Павел Класинц (Словенија)
Др Грасија Тато (Италија)
Др Димитар Атанасов (Бугарска)
Др Живана Хеђбел (Хрватска)
Др Јасна Пожган (Хрватска)
Др Бојан Цвелфар (Словенија)
Мр Бојан Стојнић (Босна и Херцеговина/Република Српска)
Дмитар Богески (Северна Македонија)
Светлана Успрцова (Северна Македонија)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК:
Наташа Милошевић Дулић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ:
Наташа Милошевић Дулић

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:
ЗАПИСИ - Годишњак Историјског архива Пожаревац
Др Воје Дулића 10, 12 000 Пожаревац / Република Србија
Телефон/факс +381 12 223 082
Email: info@arhivpozarevac.org.rs

РЕЦЕНЗЕНТИ:
Проф. др Ивана Крстић Мистрицеловић
Проф. др Петер Павел Класинц
Др Маријана Мраовић
Др Миле Бакић

ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ: Наташа Ивић, мср.

УДК: Народна библиотека Србије

ПРЕЛОМ И ШТАМПА: NEWPRESS Смедерево

ТИРАЖ: 350

ISSN 2334-7082

Штампање Часописа омогућио је Град Пожаревац
Редакција се не сматра одговорном за ставове и мишљења аутора
текстова.

Сви чланци објављени у часопису „Записи“ су рецензирани.

Прихваћено за штампу на седници Редакције одржаној
у Пожаревцу, 30. августа 2020.

ZAPISI
THE HISTORICAL ARCHIVES OF POŽAREVAC YEARBOOK
M 52 – a journal of national importance

PUBLISHER: Historical Archive Pozarevac
www.arhivpozarevac.org.rs
info@arhivpozarevac.org.rs

FOR PUBLISHER: Ph.D. Jasmina Nikolic, acting director

EDITOR-IN-CHIEF: Ph.D. Jasmina Nikolic

EDITOR: Ph.D. Jasmina Nikolic

EDITORIAL BOARD:
Ph.D. Jasmina Nikolic
Ph.D. Ivana Krstic Mistrizdelovic, prof.
Ph.D. Radovan Radovanovic, prof.
Ph.D. Momcilo Isic
Ph.D. Marijana Mraovic
Ph.D. Dragomir Bondzic
Ph.D. Dragana Miloradovic
Natas Milosevic Dulic
Jasmina Zivkovic, MA
Slobodanka Cvetkovic

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:
Ph.D. Peter Pavel Klasinc (Slovenia)
Ph.D. Grazia Tato (Italy)
Ph.D. Dimitar Atanasov (Bulgaria)
Ph.D. Zivana Hedjbeli (Croatia)
Ph.D. Jasna Pozgan (Croatia)
Ph.D. Bojan Cvelfar (Slovenia)
Bojan Stojnic, Msc. (Bosnia and Herzegovina/Republic of Srpska)
Dmitar Bogeski (Northern Macedonia)
Svetlana Usprcova (Northern Macedonia)

TEHNIICAL EDITOR:
Natas Milosevic Dulic

SECRETARY OF THE EDITORIAL BOARD:
Natas Milosevic Dulic

ADDRESS:
ZAPISI, THE HISTORICAL ARCHIVES OF POŽAREVAC YEARBOOK
Dr Voje Dulic 10, Pozarevac, 12000, Republic of Serbia
Fone/fax +381 12 223 082
Email: info@arhivpozarevac.org.rs

REVIEWERS:
Ph.D. Ivana Krstic Mistrizdelovic, prof.
Ph.D. Peter Pavel Klasinc, prof.
Ph.D. Marijana Mraovic
Ph.D. Mile Bakic

TRANSLATION INTO ENGLISH: Natas Ivic, MA

UDK: National Library of Serbia

LAYOUT AND PRESS: NEWPRESS Smederevo

CIRCULATION: 350

ISSN 2334-7082

The printing of the Journal was made possible by the City of Požarevac
The editorial office is not accountable for the views and opinions of the
authors of the texts.

All the articles published in "Zapisi" annual journal are reviewed.

Accepted for the press at the session of the Editorial Board held in
Požarevac on August 30, 2020

САДРЖАЈ CONTENTS

Др Јасмина НИКОЛИЋ, в.д. директора
УЗ ДЕВЕТИ БРОЈ

7

Ph.D. Jasmina NIKOLIĆ, acting director
WITH THE NINTH ISSUE

АРХИВИСТИКА ARCHIVAL

Милан СТАНКОВИЋ, мр.
КАНЦЕЛАРИЈСКО ПОСЛОВАЊЕ У СРБИЈИ
XIX ВЕКА НА ПРИМЕРУ АРХИВСКОГ ФОНДА
НАЧЕЛСТВО СРЕЗА ЗВИЖД КОЧЕВО
(1839-1918), ЗА ПЕРИОД 1839-1862. ГОДИНЕ

19

Milan STANKOVIĆ, MA
CLERICAL WORK IN THE 19TH CENTURY SERBIA,
EXEMPLIFIED BY THE ARCHIVAL FONDS THE
ADMINISTRATION OF ZVIŽD DISTRICT IN
KUČEVO (1839-1918) COVERING THE PERIOD
BETWEEN 1839 AND 1862.

Драгана ЈОВАНОВИЋ
ПРАВИЛА АЕРО-КЛУБА КРАЉЕВИНЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ „НАША КРИЛА“ - ИЗ ГРАЂЕ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ

28

Dragana JOVANOVIĆ
THE RULES OF “OUR WINGS” AERO CLUB OF THE
KINGDOM OF YUGOSLAVIA - FROM THE MATERIAL
OF THE HISTORICAL ARCHIVE OF POŽAREVAC

Dr Živana HEDJBELI
ARHIVSKI FOND VIŠI DISCIPLINSKI SUD
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE
1947-1995.

48

Ph.D. Živana HEDJBELI
THE ARCHIVAL FONDS OF THE HIGHER
DISCIPLINARY COURT OF THE SOCIALIST
REPUBLIC OF CROATIA 1947-1995.

Мр Маја НИКОЛОВНА
ПРИВАТНИ АРХИВИ – ДНЕВНИЧКЕ
БЕЛЕШКЕ ЦВЕТКА РАЈОВИЋА

56

MSC. Maja NIKOLOVNA
PRIVATE ARCHIVES - DIARY NOTES CVETKO
RAJOVIĆ

Јасмина ЖИВКОВИЋ, мр.
ЗАШТИТА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ И
ДОКУМЕНТАРНОГ МАТЕРИЈАЛА КОД
СТВАРАЛАЦА У ПРАКСИ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
ПОЖАРЕВАЦ - 15 ГОДИНА ИЗА НАС -

62

Jasmina ŽIVKOVIC, MA
THE PROTECTION OF ARCHIVAL AND
DOCUMENTARY MATERIAL PROVIDED BY
AUTHORS, IN THE EXPERIENCE OF THE
HISTORICAL ARCHIVE OF POŽAREVAC – 15 YEARS
BEHIND US

Горан МИТИЋ
АРХИВИСТИКА КАО ЖИВОТНИ ФАТУМ

82

Goran MITIĆ
ARCHIVAL SCIENCE AS ONE'S FATE

Рената МИНИЋ, МА
АУТОРСКО ПРАВО И ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ
ИНТЕЛЕКТУАЛНИХ СЛОБОДА

90

Renata MINIC, MA
COPYRIGHT AND THE RIGHT TO
INTELLECTUAL FREEDOM

Мирјана СТЕПАНОВИЋ
БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
ПОЖАРЕВАЦ „МОЋАН КУЛТУРНО-
ИНФОРМАЦИОНИ ЦЕНТАР“

95

Mirjana STEPANOVIC
THE LIBRARY OF THE HISTORICAL ARCHIVE OF
POŽAREVAC - A POWERFUL CENTER OF CULTURE
AND INFORMATION

ИСТОРИОГРАФИЈА ISTORIOGRAPHY

Др Маријана МРАОВИЋ Др Јасмина НИКОЛИЋ КББ Горан ПЕТРОВИЋ СТРАДАЊЕ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА, ИЗБЕГЛИЧКО ПИТАЊЕ И СУДБИНА РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА У НЕМАЧКИМ ВОЈНИМ ЛОГОРИМА	103	Ph.D. Marijana MRAOVIC Ph.D. Jasmina NIKOLIC Colonel Goran PETROVIC THE SUFFERING OF CIVILIANS, THE ISSUE OF REFUGEES AND THE FATE OF PRISONERS OF WAR IN GERMAN MILITARY CAMPS
Проф. Др Горан АНЂЕЛКОВИЋ ДОПРИНОС АРХИТЕКТЕ ДАНИЦЕ ДАНЕ МИЛОСАВЉЕВИЋ САВРЕМЕНОЈ ПОЖАРЕВАЧКОЈ АРХИТЕКТУРИ	119	Ph.D. Goran ANDJELKOVIC THE CONTRIBUTION OF AN ARCHITECT DANICA DANA MILOSAVLJEVIĆ TO POŽAREVAC CONTEMPORARY ARCHITECTURE
Наташа МИЛОШЕВИЋ ДУЛИЋ ЈЕВРЕЈСКА ЗАЈЕДНИЦА У ПОЖАРЕВЦУ КРОЗ ФОНДОВЕ И ЗБИРКЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ	130	Natasa MILOSEVIC DULIC THE JEWISH COMMUNITY IN POŽAREVAC IN THE FONDS AND COLLECTIONS OF THE HISTORICAL ARCHIVE OF POŽAREVAC
Никола АРСИЋ ПОЛИТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА ВЛАДИМИРА ЈОВАНОВИЋА	147	Nikola ARSIC POLITICAL PHILOSOPHY OF VLADIMIR JOVANOVIC
Др Мартин МАТИЈАШЕВИЋ Кристијан ЂУЈИЋ ЗАЈЕДНИЧКА ДРЖАВА ЈУЖНИХ СЛОВЕНА – СТВАРАЊЕ, ДРУШТВЕНА СТРУКТУРА И ДРЖАВНОПРАВНЕ ОДЛИКЕ	155	Ph.D. Martin MATIJASEVIC Kristijan DJUJIC COMMON STATE OF THE SOUTHERN SLAVES - CREATION, SOCIAL STRUCTURE AND STATE LEGAL CHARACTERISTICS
Проф. Др Радован РАДОВАНОВИЋ Мр Небојша ЂОКИЋ НАБАВКЕ ФРАНЦУСКИХ ЛОВАЧКИХ АВИОНА ЗА ПОТРЕБЕ НАОРУЖАВАЊА ВАЗДУХОПЛОВСТВА ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	164	MSC. Nebojsa DJOKIC, Ph.D. Radovan RADOVANOVIC, PROF. THE ACQUISITION OF FRENCH HUNTING AIRCRAFT FOR THE PURPOSE OF ENHANCING THE ARMY AIRFORCE OF THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA
Др Маријана МРАОВИЋ ОРГАНИЗАЦИЈА И РАД ОДЕЉЕЊА ДРЖАВНЕ ПРОПАГАНДЕ НЕДИЋЕВЕ ВЛАДЕ У ОКУПИРАНОЈ СРБИЈИ 1941-1944. ГОДИНЕ	178	Ph.D. Marijana MRAOVIC THE ORGANIZATION AND WORK OF THE DEPARTMENT OF STATE PROPAGANDA OF NEDIĆ'S GOVERNMENT IN OCCUPIED SERBIA 1941-1944.
Огњан ПЕТРОВИЋ ПУТНИЧКИ АВИОН КОДРОН Ц.449 У ФЛОТИ „АЕРОПУТА“	191	Ognjan PETROVIC CAUDRON C.449 PASSENGER PLANE IN THE “AEROPUT” FLEET

ИЗ РАДА АРХИВА FROM THE ARCHIVES OF

Бојана ПАВЛОВИЋ, МА
Сергеј БЕУК, МА
ИЗЛОЖБЕНО-ИНФОРМАТИВНИ ЦЕНТАР
РЕФОРМАЦИЈЕ У ОСИЈЕКУ: ИСТОРИЈА
ПРОТЕСТАНТИЗМА У СЛАВОНИЈИ И БАРАЊИ
КРОЗ БОГОСЛУЖБЕНУ И КАТИХЕТСКУ
ЛИТЕРАРНУ ГРАЂУ

209

Bojana PAVLOVIC, MA
MSC. Sergej BEUK
THE REFORMATION EXHIBITION AND
INFORMATION CENTER IN OSIJEK: THE HISTORY
OF PROTESTANTISM IN SLAVONIA AND BARANJA
THROUGH LITURGICAL AND CATECHETIC
LITERARY MATERIAL

Др Филип КРЧМАР
ДРУШТВО ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У 18. ВЕКУ: ОСНИВАЊЕ
И ПРВЕ ГОДИНЕ РАДА (2016-2020)

216

Ph.D. Filip KRCMAR
THE FOUNDATION OF THE SOCIETY FOR 18TH
CENTURY STUDIES ON SOUTH EASTERN EUROPE
AND ITS FIRST COUPLE OF YEARS (2016-2020)

Др Јасмина НИКОЛИЋ
„ЛОГОР БАЊИЦА 1941-1944
– ЗАТОЧЕНИЦИ ИЗ ПОЖАРЕВЦА И
БРАНИЧЕВСКОГ ОКРУГА“
ИЗЛОЖБА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ
И ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА, 2017.

226

Ph.D. Jasmina NIKOLIC
“BANJICA CONCENTRATION CAMP BETWEEN 1941
AND 1944 – THE PRISONERS FROM POŽAREVAC
AND THE BRANIČEVO DISTRICT”
THE HISTORICAL ARCHIVES OF
POŽAREVAC AND BELGRADE, 2017.

Невена ВУКСАНОВИЋ
УЛИЧНА БИБЛИОТЕКА У ГАНИ –
ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ

237

Nevena VUKSANOVIC
STREET LIBRARY GHANA – AN EXAMPLE OF
GOOD PRACTICE

МЕЂУНАРОДНА АРХИВСКА И КУЛТУРНА САРАДЊА INTERNATIONAL ARHIVAL AND CULTURAL COOPERATION

Др Момчило ИСИЋ
„РУСИЈА И СРБИЈА НА ПРЕЛОМУ ВЕКОВА.
СРПСКЕ ТЕМЕ АНДРЕЈА ШЕМЈАКИНА“

243

Ph.D. Momcilo ISIC
RUSSIA AND SERBIA AT THE TURN OF THE
CENTURY. SERBIAN THEMES BY ANDREY
SHEMYAKIN

Dr Dragana MILORADOVIĆ
24. MEĐUNARODNA KONVENCIJA ICARUS-A
„ARHIVI I ARHIVSKA ISTRAŽIVANJA U
DIGITALNOM OKRUŽENJU”,
БЕОГРАД, 23 - 25. СЕПТЕМБАР 2019

245

Ph.D. Dragana MILORADOVIC
THE 24TH ICARUS INTERNATIONAL CONVENTION
“ARCHIVES AND ARCHIVAL RESEARCH IN
THE DIGITAL ENVIRONMENT,”
BELGRADE, 23-25 SEPTEMBER 2019

ПРИКАЗИ И РАСПРАВЕ REVIEWS AND DISCUSSIONS

Бурђина ИСИЋ ТИПОВИ СТВАРНОСТИ У ПУТУЈУЋЕМ ПОЗОРИШТУ ШОПАЛОВИЋ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА	251	Djurdjina ISIC THE TYPES OF REALITY IN LJUBOMIR SIMOVIĆ'S DRAMA PUTUJUĆE POZORIŠTE ŠOPALOVIĆ (THE TRAVELLING TROUPE ŠOPALOVIĆ)
Dr Nevenka KNEŽEVIĆ LUKIĆ PRIKAZ IZABRANIH DELA RODOLFO ARČIBALD RAJS (1875-1929)	263	Ph.D. Nevenka KNEZEVIĆ LUKIĆ THE REVIEW OF SELECTED WORKS BY RUDOLPH ARCHIBALD REISS (1875-1929)
Проф. Др Александар РАСТОВИЋ ИЗВЕШТАЈИ И НАРЕДБЕ НЕДИЋЕВЕ „ВЛАДЕ НАРОДНОГ СПАСА“ ЗА ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ 1941-1944 – ТОМ I И II, ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК ДОКУМЕНАТА I И II, ПРИРЕДИЛЕ ДР ЈАСМИНА НИКОЛИЋ И ДР МАРИЈАНА МРАОВИЋ, ПОЖАРЕВАЦ, 2018-2019.	266	Ph.D. Aleksandar RASTOVIĆ, PROF. THE REPORTS AND ORDERS OF NEDIĆ'S „GOVERNMENT OF NATIONAL SALVATION“ FOR THE POŽAREVAC DISTRICT, 1941-1944” THEMATIC COLLECTION OF DOCUMENTS I AND II, PREPARED BY JASMINA NIKOLIĆ, PHD AND MARIANA MRAOVIĆ, PHD, POŽAREVAC, 2018-2019
Горан МИТИЋ ТРЕЋА МЕЂУНАРОДНА КОЛОНИЈА ФИЛМСКЕ КРИТИКЕ У НИШУ – КУЛТУРНА РАСКРШЋА	270	Goran MITIĆ THE THIRD INTERNATIONAL COLONY OF FILM CRITICISM IN NIŠ: CULTURAL CROSSROADS
Слободанка ЦВЕТКОВИЋ АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ, ЗБОРНИК РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА, БР. 2, БЕОГРАД 2018, СТР. 448	274	Slobodanka CVETKOVIĆ ARCHIVAL MATERIAL IN THEORY AND PRACTICE, COLLECTED PAPERS FROM THE INTERNATIONAL COUNCIL ON ARCHIVES, NO. 2, BELGRADE 2018, 448 PAGES
Dr Mile BAKIĆ INTERNACIJA STANOVNIŠTVA CRNE GORE 1916-1918, ZBORNIK DOKUMENATA, PRIREDIO VUKOTA VUKOTIĆ, CETINJE, 2017.	277	Ph.D. Mile BAKIĆ INTERNMENT OF THE POPULATION OF MONTENEGRO 1916-1918, COLLECTION OF DOCUMENTS, EDITED BY VUKOTA VUKOTIĆ, CETINJE, 2017

УПУТСТВО САРАДНИЦИМА INSTRUCTIONS TO AUTHORS

УПУТСТВА САРАДНИЦИМА И ПРАВИЛА ЗА НАВОЂЕЊЕ	283	INSTRUCTIONS TO THE CO-AUTHORS AND CITATION RULES
---	-----	--

IN MEMORIAM

ПРЕДРАГ Б.ЈЕВРЕМОВИЋ (1932-2020)	293	PREDRAG B. JEVREMOVIĆ (1932-2020)
----------------------------------	-----	-----------------------------------

ДРУШТВО ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ 18. ВЕКА У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ: ОСНИВАЊЕ И ПРВЕ ГОДИНЕ РАДА (2016–2020)

Сажетак: У раду су представљени формирање и почетак рада *Друштва за истраживање 18. века у Југоисточној Европи* из Граца. За кратко време, ово друштво је окупило неколико десетина чланова из Аустрије, Немачке, Мађарске, Румуније, Србије, Хрватске, Бугарске и Грчке, организовало пар запажених научних скупова, покренуло своје гласило и остварило висок степен институционалне повезаности са научним установама у поменутим земљама. Указујући домаћој научној јавности, тј. заинтересованим појединцима и установама на отворене могућности за међународну сарадњу са овим Друштвом, прилог доноси превод његовог Статута, преглед најзначајнијих резултата у првим годинама постојања и напослетку, српски допринос његовом досадашњем раду.

Кључне речи: *Друштво за истраживање 18. века у Југоисточној Европи*, Грац, историја, 18. век, Југоисточна Европа, Балкан.

Поред Беча, други град Аустрије који је кроз историју имао велику привлачну снагу не само за Србе, већ и за друге јужнословенске народе био је Грац, престоница покрајине Штајерске. Овој његовој привлачности је, осим географског положаја и близине јужнословенског простора, понајвише допринео и престижни универзитет *Карл Франц* (нем. *Karl Franzens Universität*), основан 1585. године и познат у планетарним размерама. Његови студенти су, између осталог, били и **Никола Тесла**² и **Иво Андрић**³; од осталих познатих алумниста, пажњу српске јавности у новије време је привукао добитник Нобелове награде, књижевник **Петер Хандке**⁴.

Традиционално један од „најјачих“ факултета Универзитета у Грацу је Факултет уметности и друштвених наука (нем. *Geisteswissenschaftliche Fakultät*)⁵, чије катедре (институтути) за историју и славистику имају богату традицију. Пандемија вируса ковид-19 у пролеће 2020. бацила је у сенку и спречила обележавање два њихова велика и значајна јубилеја: 150 година постојања Катедре за славистику (1870–2020)⁶, те 50. рођендан *Одељења за историју и антропологију Југоисточне Европе* (нем. *Südosteuropäische Geschichte und Anthropologie* скр. SOEGA, енгл. South East European History and Anthropology, скр. SEEHA), које је 1970. формирано при Катедри за историју уместо тада угашеног византолошког одељења.

Усмереност академске заједнице у Грацу ка проучавању Балкана и Југоисточне Европе добила је нове подстицаје почетком и током прве деценије XXI века, са тада актуелним проширењем Европске уније на ово подручје. Они су кулминирали 2008. године, када је основан *Сврхуни центар за Југоисточну Европу* (нем. *Kompetenzzentrum Südosteuropa*), који је је 2012. преименован у *Центар за проучавање Југоисточне Европе* (нем. *Zentrum für Südosteuropastudien*, енгл. Center for Southeast European Studies, скр. CSEES). Од 2014. године Центар издаје мул-

су студирали у Грацу били су **Валтер Нерист** (хеимја, 1920), **Фриц Прел** (хемија, 1923), **Јулијус Вагнер фон Јаурег** (медицина, 1927), **Ервин Шредингер** (физика, 1933), **Ото Леви** (медицина, 1936), **Виктор Франц Хес** (физика, 1936), **Герти Кори** (медицина, 1947) и **Карл фон Фриш** (медицина, 1973).

5 Остали факултети у саставу Универзитета су: **Католичко-теолошки** (нем. *Katholisch-theologische Fakultät*), **Правни** (нем. *Rechtswissenschaftliche Fakultät*), **Економски** (нем. *Sozial- und Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät*), **Природњачки** (нем. *Naturwissenschaftliche Fakultät*), те **Педагошки факултет**, који обухвата и проучавање животне средине и регионалног развоја (нем. *Umwelt-, Regional- und Bildungswissenschaftliche Fakultät*). **Медицински факултет** се од 2002. издвојио из састава Универзитета и постао посебан универзитет.

6 „150 Jahre Slawistik: Festakt verschoben“, *slawistik.uni-graz.at*, 23. април 2020. Приступљено: 2. маја 2020.

1 Аутор је доктор историјских наука, архивист у Историјском архиву Зрењанин;

2 Види: М. Лоцушина, „Споменик Николи Тесли у Грацу“, *novosti.rs*, 28. август 2013. Приступљено: 4. маја 2020.

3 Branko Tošović (Hg.), *Ivo Andrić: Graz – Österreich – Europa / Ivo Andrić: Graz – Austria – Europa*, Graz – Beograd 2009.

4 Поред Хандкеа и Андрића, остали лауреати Нобелове награде који

тидисциплинарни часопис *Contemporary Southeastern Europe* који излази двапут годишње и окупља ауторе из земаља бивше Југославије, Румуније, Бугарске, Грчке и Турске – са подручја чијим се актуелним темама и бави.

Оснивање Друштва за истраживање 18. века у Југоисточној Европи

Горе наведени примери јасно илуструју значај Граца као једног од најјачих академских центара за проучавања Балкана у Европи. Ова и оваква оријентација још је више оснажена након оснивања *Друштва за истраживање 18. века у Југоисточној Европи* (нем. *Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts in Südost Europa*, енгл. *Society for 18th Century studies in South East Europe*) у пролеће 2016. године. До оснивања овог друштва дошло је на иницијативу проф. др Харалда Хепнера⁷ из Граца и проф. др Ивана Парвева⁸ из Софије. Њихова идеја, која се јавила

на прелазу из 2015. у 2016. годину, састојала се у окупљању стручних људи различитог порекла и академског профила (историчара, историчара уметности, филолога, филозофа, етнолога итд), који би допринели проучавању богате прошлости Југоисточне Европе у 18. веку – на строго научним основама. На овакав корак свакако их је подстакло и њихово дугогодишње академско искуство и чланство у *Међународном друштву за проучавање 18. века* (енгл. *International Society for Eighteenth Century Studies*, скр. *ISESC*). Основано 1967. године, ово удружење је кровна организација за сва национална и регионална друштва у свету која се баве проучавањем историје 18. столећа. Као аустријски делегат у овом удружењу, Хепнер је био у прилици да координира организовање његовог 13. међународног конгреса који је одржан 2011. године, управо у Грацу⁹, и да на њему наметне управо теме из области Централне и Источне Европе у доба просвећености¹⁰. С друге стране, Парвев је председавао Бугарским националним друштвом за истраживање 18. века и био бугарски представник у Извршном одбору Међународног друштва; у том својству је био организатор годишње скупштине Извршног одбора и семинара младих научника у Софији 2014, односно 2016. године.

Оснивање Друштва почивало је на индивидуалној одлуци двојице појединаца са пребивалиштем у различитим државама – Аустрији (Хепнер), односно Бугарској (Парвев).

7 Рођен 1950. године у Грацу, где је стекао основно и средње образовање, Хепнер је 1969. у родном месту започео студије историје и руског језика. Паралелно са студијама држао је и наставу. Докторирао је 1975. године, након чега се стручно усавршавао у Букурешту (1978), Москви (1980), Софији (1985) и Паризу (1992). Године 1997. изабран је за ванредног професора. Главне области његовог интересовања и истраживања су историја Југоисточне Европе, Подунавља и Карпатског басена, те „дути 18. век“. Обављао је дужности председника (1994–2001) и потпредседника (2008–) аустријског националног *Друштва за проучавање 18. века* и председавајућег *Комисије за историју и културу Немаца у Југоисточној Европи* (2001–2012). Почасни је члан *Центра за европске интеграције* Европске уније, Историјског института Румунске академије наука, као и почасни доктор универзитета у Темишвару (2001), Клужу (2007) и Софији (2015). Најзначајнији радови су му: *Das Rußlandbild in der öffentlichen Meinung Österreichs 1848–1856* [Слика Русије у јавном мњењу Аустрије 1848–1856], Graz 1975; *Österreich und die Donaufürstentümer 1774–1812. Ein Beitrag zur habsburgischen Südosteuropapolitik* [Аустрија и Подунавске кнежевине 1774–1812. Прилог [за проучавање] хабзбуршке политике у Југоисточној Европи], Graz 1985; *Alltag am Balkan (14. bis 16. Jahrhundert). Ein bibliographischer Versuch* [Свакодневница на Балкану од 14. до 16. века. Покушај једне библиографије], Krems 1989; *Reisen und Geschichte verstehen. Leitfaden für eine neue Weltansicht* [Разумевање путовања и историје. Смернице за један нови поглед на свет], Wien 2007 итд.

8 Иван Парвев се специјализовао за историју Балкана у 18. веку. На универзитету *Св. Кирил и Методије* у бугарској престоници студирао историју и немачку филологију (1981–1986). Докторирао 1993. на тему *Отоманско царство у хабзбуршкој политици од 1683. до 1739. године*. Од 2017. је редовни професор модерне историје Балкана. Од 2007. до 2015. био је шеф Одсека за византолошке и балканолошке студије. Усавршавао се у Немачкој, Аустрији, и Холандији. Од 2009. је председник Бугарског друштва за проучавање 18. века. Области интересовања и истраживања: европско-османски односи у 18. и 19. веку, историја Источног питања, хабзбуршко-османски односи у 18. и 19. веку. Најзначајнија дела: *Habsburgs and*

the Ottomans between Vienna and Belgrade 1683–1739 [Хабзбурговци и Османлије између Беча и Београда 1683–1739], New York 1995; *Балканите между две империи. Хабзбуршката монархија и османската држава* [Балкан између две царевине. Хабзбуршка монархија и Османско царство], София 1997; *Empires and Peninsulas. South Eastern Europe between Karlowitz and Peace of Adrianople 1699–1829* [Царство и полуострва. Југоисточна Европа између Карловачког и Јегренског мира 1699–1829], Berlin 2010 (коуредник са Пламеном Митевим и Маријом Барамовом); *Двевековният път на едно понятие. „Балканският полуостров“ (1808–2008)* [Двевековни път једној појма. Балканско полуострво 1808–2008], София 2014 (коуредник са Маријом Барамовом).

9 *Међународно друштво за проучавање 18. века* на сваке четири године организује велики конгрес (увек у другом граду), који окупља стручњаке за ову област и на ком се претресају значајна питања. Оно се и развило након првог таквог скупа, који је 1963. иницирао Теодор Бестерман у Женеви. На њему се окупило око 200 научних радника чија је област истраживања била управо 18. век. Након тога је до данас одржано још 14 оваквих скупова – у Сент-Ендрјуу (1967), Нансију (1971), Њу Хејвену (1975), Пизи (1979), Бриселу (1983), Будимпешти (1987), Бристолу (1991), Минстеру (1995), Даблину (1999), Лос Анђелесу (2003), Монпељеу (2007), Грацу (2011), Ротердаму (2015) и Единбургу (2019).

10 Домаћини конгреса били су универзитет *Карл Франц* и *Универзитет за музику и драмске уметности*, такође из Граца.

Њихова физичка раздвојеност је отуда утицала на неодржавање оснивачке скупштине и изостанак оснивачког акта. Иницијатори су сами делегирани чланове Управног одбора, настојећи притом да у његове редове уврсте и за сарадњу придобију заинтересоване појединце из више земаља, стручњаке старије, али и млађе генерације оба пола. У томе су имали доста успеха, окупивши чланове како са немачког говорног подручја, тако и из самог региона¹¹. Ово тело је тако од самог почетка одражавало међународни карактер Друштва. Приликом оснивања, чланови Управног одбора су се налазили у сталном онлајн-контакту, у ком су остали и касније, састајући се једном годишње (до сада увек у Грацу). Након усаглашавања Статута у пролеће 2016, Друштво је званично регистровано у аустријској полицији.

Статут Друштва

Статут Друштва усвојен је 30. марта 2016. Невеликог је обима и садржи укупно 13 чланова којима су дефинисани циљ, задаци и активности Друштва, права и обавезе чланова, те напослетку, органи управљања. У наставку следи превод Статута на српски.

Члан 1:

Име, седиште и службени језик Друштва

Друштво носи назив *Друштво за истраживање 18. века у Југоисточној Европи* (нем. *Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts im südöstlichen Europa*, скр. SOG18, енгл. *Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe*, фр. *Société d'études du dix-huitième siècle sur l'Europe du Sud-Est*). Под појмом „Југоисточна Европа” овде се подразумевају оне области које су у 18. веку припадале источној половини Хабзбуршке монархије, Влашка и Молдавија, европски делови Османског царства, као и источно Средоземље, а које су исказивале специфичан профил овог

подручја. Под појмом „18. век” подразумева се не само период од 1700. до 1800. године, већ и шире раздобље које обухвата последњу трећину 17. и прву трећину 19. века. Седиште Друштва је у Грацу (Аустрија). Језик на седницама Управног одбора је немачки, а на генералним скупштинама је могуће користити и енглески.

Члан 2:

Циљ Друштва

(а) Друштво, чија је делатност непрофитна, има за циљ да путем истраживања тематских области „Југоисточна Европа у 18. веку” и „Улога 18. века у развоју Југоисточне Европе” дође до осетних, интердисциплинарних приступа добијених сазнања која служе не само разумевању историјских околности, већ и разумевању садашњости. Стога Друштво тежиште свог рада ставља на повезаност просторних, временских и објективних појединачних феномена, и настоји да у ту сврху повеже све одговарајуће научне дисциплине.

(б) Друштво себи ставља у задатак:

- пре свега да поставља иновативна питања;
- да користи интердисциплинарни и компаративни истраживачки приступ;
- да представља форум за све домаће и стране стручњаке, који се баве горе наведеним областима;
- да унапређује научни подмладак;
- да сарађује са *Међународним друштвом за истраживање 18. века*;
- да представља широј јавности у земљи и иностранству резултате свог истраживачког рада.

Члан 3:

Активности

За остваривање свих циљева набројаних у члану 2, Друштву на располагању стоје све врсте научних скупова и публикација, као и облици јавног рада.

Члан 4:

Материјална средства за остваривање циљева Друштва

Неопходна материјална средства за рад Друштва прибављају се путем:

- чланарине;
- донација из јавних извора;
- приватних прилога и спонзорстава;
- сарадње са другим научно-истраживачким установама.

¹¹ За председника је изабран Хепнер, а за потпредседника Парвев. Секретарица Друштва постала је **Урике Типлер Хофер** (Историјски институт универзитета *Карл Франц*, Грац), заменик секретара – **Марија Барамова** (Факултет за историју, Одељење византолошких и балканолошких студија, универзитета *Св. Климент Охридски* из Софије), благајник – **Сабина Јеснер** (Историјски институт Универзитета *Карл Франц*, Грац), заменик благајника – **Матијас Бер** (Институт за подунавско-швапску историју и географију, Тибинген). Остали чланови били су **Олга Каццјарди Херинг** (Филозофски факултет Атинског универзитета) и **Грета Мирон** (Факултет за историју и филозофију универзитета „Бабеш Бољаи”, Клуж).

Члан 5 Чланство

- (а) Члан Друштва може постати било које физичко или правно лице у земљи и иностранству;
- (б) О пријему члана одлучује Председништво;
- (в) Пријем у чланство се може одбити без навођења разлога.

Члан 6 Престанак чланства

- (а) Чланство у Друштву престаје смрћу, добровољним иступањем или искључењем.
- (б) Председништво може искључити члана који није након две године платио чланарину или је грубо нарушио обавезе које произилазе из чланства, или се недолично понашао.
- (в) Против искључења из Друштва сваки члан може у року од две недеље по саопштењу одлуке Председништва писменим путем сазвати генералну скупштину тим поводом, чија је одлука затим коначна.

Члан 7 Права и обавезе чланова

- (а) Чланови имају право учешћа на свим скуповима Друштва и у његовим пројектима. Имају право гласа на генералној скупштини, као и право да бирају и буду биралици у органе Друштва.
- (б) Чланови су у обавези да у складу са својим могућностима заступају интересе Друштва и да се уздрже од свега чиме би наштетили његовом угледу и циљевима.

Члан 8 Органи Друштва

Органи Друштва су: генерална скупштина, Управни одбор и ревизори.

Члан 9 Генерална скупштина

(а) У смислу аустријског закона о удруживању из 2002. године, генерална скупштина је „скуп чланова“. Редовна генерална скупштина се одржава на сваке три године, док нередовну сазива Председништво, редовна генерална скупштина или се заказује по захтеву десетине од укупног броја чланова или на предлог ревизора у року од шест недеља.

(б) Сви чланови се на редовну као на ванредну генералну скупштину позивају најмање три недеље уочи њеног одржавања писменим путем (путем и-мејла или факса). Овај позив мора садржати дневни ред, који се на самом почетку седнице може проширити новим тачкама које се усвајају простом већином гласова присутних. Једини изузетак је доношење одлуке о добровољном престанку рада Друштва.

(в) Пренос права гласа на другог члана Друштва је могућ, али се мора предочити писмена пуномоћ. Сваки члан може имати право гласа највише двапут.

(г) Генерална скупштина је способна за доношење одлука (тј. има кворум) ако јој присуствује најмање 8 чланова, а предочени су јој писмени гласови од најмање 4 друга члана.

(д) Избори и одлуке генералне скупштине доносе се простом већином гласова. Одлука о измени Статута или о престанку рада Друштва доноси се двотрећинском већином гласова.

(ђ) Седницама генералне скупштине руководи председник Управног одбора; у случају да је он спречен, седницу води његов заменик, а у случају да је и он одсутан, најстарији присутни члан Управног одбора.

(е) Задаци Генералне скупштине су:

- усвајање извештаја о раду које подноси Управни одбор и представљеног трогодишњег завршног рачуна које подноси ревизор;
- разрешење Управног одбора;
- избор новог Управног одбора и ревизора;
- утврђивању висине чланарине;
- доношењу одлуке о промени Статута односно добровољном престанку рада Друштва.

Члан 10 Управни одбор

(а) Управни одбор се састоји од 10 чланова и то:

- једног председника / председнице;
- једног заменика/заменице председника/председнице;
- једног записничара/записничарке;
- једног заменика/заменице записничара/записничарке;
- једног благајника/благајнице;
- једног заменика/заменице благајника/благајнице;
- два члана.

(б) Мандат Управног одбора траје три године, уз могућност поновног избора.

(в) Седнице Управног одбора сазива председник / председница, у случају да је он/она спречен/а – његов/њен заменик/заменица.

(г) Седнице Управног одбора води председник/председница, у случају да је он/она спречен(а) његов/њен заменик/заменица, ако је и он/она спречен(а), онда најстарији присутни члан Управног одбора.

(д) Управни одбор одржава седнице најмање двапут у календарској години, како би расправљао о текућим пословима. Ако се за то укаже потреба, седница (једна од две) може се одржати и електронским путем.

(ђ) Управни одбор је у стању да доноси одлуке ако су сви његови чланови позвани, а присутна најмање половина њих. Одлуке се доносе простом већином гласова; при једнаком броју гласова одлучује глас председавајућег.

(е) Задаци Управног одбора састоје се у програмском планирању и заједничком сношењу одговорности за спровођење програмске политике, управљању имовином Друштва, вођењу Генералне скупштине, као и представљању Друштва у јавности.

(ж) Осим смрти или истеком мандата, функција члана Управног одбора престаје разрешењем од стране генералне скупштине или писменом оставком.

(з) Председник / председница Управног одбора представља Друштво у јавности. Да би била важећа, документа која издаје Друштво морају бити снабдевена потписом председника / председнице и још једног члана Управног одбора.

Члан 11

Ревизори

(а) Генерална скупштина бира два ревизора на мандатни период од три године; поновни избор је могућ.

(б) Оба ревизора су одговорна за испитивање финансијског пословања Друштва, полагање исправног завршног рачуна и коришћење средстава Друштва у складу са Статутом.

Члан 12

Арбитражна комисија

(а) За решавање свих спорова који настају у раду Друштва и односима између његових чланова сазива се интерна арбитражна комисија.

(б) Арбитражна комисија састоји се из три члана Друштва, који не смеју бити чланови Управног одбора. Свака стран(к)а у спору предлаже по једног члана арбитражне комисије, а та два изабрана члана споразумно бирају трећег.

(в) Арбитражна комисија доноси одлуку након што је проценила исказе саслушања обе стране у спору и то у пуном саставу и простом већином гласова. Она доноси одлуке према најбољим сазнањима којима располаже и по сопственој савести. Њене одлуке су коначне унутар Друштва.

Члан 13

Добровољни престанак рада Друштва

(а) Добровољни престанак рада Друштва може уследити једино одлуком генералне скупштине донете дво-трећинском већином гласова.

(б) Имовина којом Друштво располаже у тренутку престанка са радом има се према одлуци генералне скупштине пренети на друштво које има сличне циљеве.

Грац,

30. март 2016.

Почетак рада (2016–2017)

Недуго по оснивању, Друштво је 29. јуна покренуло свој веб-сајт (suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at), доступан на енглеском и немачком језику и повезан са сајтом универзитета *Карл Франц*. На томе се углавном и завршила његова делатност у 2016. години, али ће она врло брзо бити настављена.

Почетком 2017. активирао се сајт Друштва, на ком је започето периодично публикување сумарних обавештења (Newsletter) о активностима, плановима, пројектима и најавама, позивима за учешће у семинарима, радионицама и научним скуповима. Ова обавештења (Newsletter) излазе на енглеском, на свака три месеца, четири пута годишње. Преко њих Друштво информисе и ширу јавност о публикацијама својих чланова. Рубрике које се јављају су: *Нова издања (Publications)*, *Истраживачки пројекти (Research Projects)*, *Програм (Program)*, *Публикације чланова (Member publications)*, *Позиви (Call for papers)*.

У пролеће 2017, Друштво је у дворцу Серау под покровитељством **Аустријског фонда за науку** (нем. Fonds zur Förderung der wissenschaftlicher Forschung, скр. FWF)

организовало дводневни семинар (11–13. мај) посвећен значају 18. века за развој Југоисточне Европе¹². У оквиру овог скупа Управни одбор Друштва је начелно и амбициозно договорило и прве програмске активности које ће бити реализоване у наредном периоду. Оне су обухватале покретање гласила (годишњака) Друштва, организовање јесењег међународног форума („салона“) и два међународна научна скупа у наредној, 2018. години.

Гласило је концепцијски било осмишљено у виду онлајн-издања на платформи универзитета *Карл Франц* у Грацу. Предвиђено је да излази једном годишње, са прилозима на енглеском или немачком, са другачијом темом за сваки број. Тема првог броја формулисана је као *Гласови из времена транзиције. Југоисточна Европа у 18. веку* (енгл. *Voices from an Era of Transition. South Eastern Europe in the 18th Century*). Крајем јуна упућени су позиви за учешће са упутствима за ауторе¹³, а први радови су стигли већ до октобра¹⁴.

Размишљајући дугорочно, Друштво је још нешто раније најавило и ангажовање око обележавања долазеће 300-годишњице склапања Пожаревачког мира (1718–2018)¹⁵, на шта ће касније редовно подсећати чланство у својим саопштењима¹⁶. У фокусу тог ангажмана налазила се припрема, промоција и балканска турнеја тематске изложбе под називом *Ми и Пожареваци. 300 година континуитета у Европи*, коју је осмислио председник Друштва проф. др Харалд Хепнер (у оригиналу: *Wir und Passarowitz. 300 Jahre Kontinuitäts in Europa*).

Отприлике у исто време, покренута је и страница на друштвеној мрежи Фејсбук, путем које ће Друштво информисати чланове и ширу јавност не само о својим, већ и о свим активностима које су се тикале истраживања 18. века: стипендије, конкурси и научне конференције по читавој Европи.

Најављени јесењи „салон“ одржан је 16. новембра у амфитеатру Универзитета у Грацу. У суштини је то био фо-

рум у организацији Друштва и докторанада историје тамошњег Филозофског факултета, на ком су о значају 18. века за Хабзбуршку монархију говорили истакнути стручњаци за ову област: **Томас Валниг**, председник Аустријског друштва за проучавање историје 18. века и **Грета Валтер Клингенштајн**, испред Аустријске академије наука, уз модерацију председника Друштва, др Харалда Хепнера¹⁷.

Активности у 2018. години

Прва значајнија активност Друштва у 2018. години била је међународни научни скуп под називом *Смена власти у дугом 18. веку. Утицаји на чиновничтво и власт* (*Herrschaftswechsel im langen 18. Jahrhundert. Auswirkungen auf Personal und Regime*). Одржан је у Грацу 8. и 9. фебруара, након вишемесечних припрема, а поред рефераната из других делова Аустрије (Беч, Инсбрук, Линц), окупио је и учеснике из Србије (Ниш), Пољске (Варшава), Грчке (Крф), Молдавије (Јаши), Словеније (Љубљана) и Швајцарске (Цирих)¹⁸.

17 „Newsletter 4“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 4. октобар 2017. Приступљено: 3. маја 2020; „Salon Einladung“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 18. октобар 2017. Приступљено: 3. маја 2020; „Salon V“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 4. децембар 2017. Приступљено: 3. маја 2020. Основне поставке око којих је вођена дискусија биле су следеће: 1) Територијалне и геополитичке промене до којих је дошло у 18. веку обезбедиле су Хабзбуршкој монархији статус европске велесиле. Оне су почивале на ширењу хабзбуршке државе на исток (Банат, Галиција, Буковина), југ (слободне луке Трст и Ријека) и запад (Аустријска Низоземска, тј. Белгија). 2) Ово ширење, које је наметало наду *Гвоздене завесе*, омогућило је сусрет западног индустријализованог и урбанизованог Запада и Истока који је почивао на аграрној производњи. Такође, сусрет католичког и православног света на Југоистоку Европе показао је да је у ширим слојевима становништва Хабзбуршке монархије била укорењена верска нетолеранција, те да је пре 1781. и патента о толеранцији Јосифа II забележено тек неколико случајева где су некатолицима обезбеђена колика-толика права (српске привилегије, балкански трговци, румунски унијати). Проширење Хабзбуршке монархије на југоисток Европе покренуло је низ процеса који су на крају довели до интеграције балканских народа (Срба, Румуна, Грка) у западноевропски систем вредности (у Угарској, Војној граници, у Трсту и Бечу). Сем тога, на радионици су отворена и нека питања која ће се касније претресати и истраживати у будућим пројектима Друштва, попут значаја 18. века за развој науке и технике, начини, канали и видови културне размене између Хабзбуршке монархије и новостечених области итд. „Salon V“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 4. децембар 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

18 „Herrschaftswechsel im langen 18. Jahrhundert“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 13. децембар 2017. Приступљено: 3. маја 2020; Sabine Jesner, „Herrschaftswechsel im langen 18. Jahrhundert. Auswirkungen auf Personal und Regime“, hsozkult.de, 30.

12 „Internationaler Projektworkshop“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 4. април 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

13 „Call for Voices“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 27. јун 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

14 „Newsletter 4“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 4. октобар 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

15 „Newsletter 1/2017“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 12. јануар 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

16 „Newsletter 3/2017“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 27. јун 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

Почетак априла био је резервисан за централну активност те године – већ поменути изложбу посвећену обележавању три века од склапања Пожаревачког мира. Тада је (5. априла) у Штајерском арсеналу¹⁹ у Грацу свечано отворена изложба др Харалда Хепнера, председника Друштва, под називом: *Ми и Пожаревац. 300 година ујмицаја на Европу* (нем. *Wir und Passarowitz. 300 Jahre Auswirkungen auf Europa*). Праћена богато илустрованим каталогом на ком је сарађивало више аутора-историчара, изложба је себи за циљ поставила да *прикаже огромни значај који су два уговора склоњена у Пожаревцу 1718 (мировни и трговачки) имали у прошлости, за будућност Европе*. Добила је велики публицитет²⁰, који ће бити настављен и у наредном периоду, упоредо са настојањима аутора и чланова Друштва да обиђе што више градова у Југоисточној Европи. У грачком Арсеналу била је постављена од априла до краја октобра 2018.

Ту су имали прилике да је разгледају учесници другог великог међународног научног скупа који је Друштво припремило те јесени у сарадњи са *Комисијом за културу и историју Немаца у Југоисточној Европи* (нем. *Kommission für die Geschichte und Kultur der Deutschen in Südosteuropa*) из Тибингена (Немачка). Ова конференција одржана је од 20. до 22. септембра, а носила је назив *Просперитет и његове представе. Економски опоравак Подунавља 1718–1918 (Prosperity and Representation. Economic Recovery in the Danube Basin 1718–1918)*. Своје радове том приликом је представило 12 аутора из Беча,

Будимпеште, Тибингена, Берна, Атине, Зрењанина, Клуџа, Корнвестхајма и града домаћина. У оквиру скупа одржан је и семинар научног подмлатка (*Nachwuchseminar*), скупштина Комисије за историју и културу Немаца у југоисточној Европи, као и разгледање изложбе о Пожаревачком миру, уз обилазак старог града. Скуп је завршен пријемом у Градској кући код заменика градоначелника Граца. За саопштења са ове конференције резервисан је 57. број часописа *Данубијана карпатика (Danubiana Carpathica)*, који издаје Комисија за историју и културу Немаца у Југоисточној Европи; његов излазак из штампе дуго је припреман, да би планирани излазак у марту 2020. био померен на август исте године, услед пандемије вируса ковид-19²¹.

Најзад, 2018. година је за Друштво била значајна и по томе што је светлост дана угледао и први број његовог гласила: *Годишњака Друштва за проучавање историје Југоисточне Европе у 19. веку (Yearbook of the Society for 18th century studies on South Eastern Europe)*. Први број, посвећен теми *Гласови из времена транзиције* (енгл. *Voices from an Era of Transition*) је садржао радове на енглеском аутора из Аустрије, Мађарске, Србије, Хрватске, Румуније, Бугарске, а доступан је онлајн, на веб-платформи Универзитета *Карл Франц* из Граца.

Непосредно уочи појаве првог броја Друштво је објавило да окупља 31 члана из Аустрије, Бугарске, Хрватске, Немачке, Грчке, Италије, Румуније и Србије²².

Активности у 2019. години

Година 2019. је протекла у знаку балканске турнеје изложбе посвећене обележавању 300. годишњице Пожаревачког мира. Она је у априлу промовисана пригодним предавањима Харалда Хепнера у Новом Саду (Филозофски факултет, 17. април)²³ и Београду (Амбасада Републике Аустрије, 19. април)²⁴, а отворена је у Пожаревцу²⁵

јануар 2018. Приступљено: 3. маја 2020; Marion Romberg, „ANN: Int. Tagung Herrschaftswechsel im langen 18. Jh.“, Graz, 8/9. Febr. 2018“, oeg18.org, 13. децембар 2017. Приступљено: 3. маја 2020.

19 Штајерски арсенал (нем. Landeszeughaus) је највећа музејска збирка старог оружја, са преко 32.000 комада оружја, оклопа и ратног оруђа. Налази се у старом граду Граца, а подигнут је средином 17. века за потребе опремања војске штајерских staleжа за одбрану земље од Турака. Функцију оружарнице је изгубио у време Марије Терезије, али је наставио да постоји – из практичних и сензибилних разлога. Данас је саставни део Земаљског музеја Јоанеум.

20 Erich Witzmann, „Ein Friede wird gebrochen, die Verträge bleiben“, diepresse.com, 13. јануар 2018. Приступљено: 2. маја 2020; „Wo ein Grundstein Europas gelegt wurde“, steiermark.orf.at, 5. април 2018. Приступљено: 2. маја 2020. Marion Romberg, „Ausstellungseröffnung *Wir und Passarowitz* am 6. April im Graz“, oeg18.org, 23. март 2018. Приступљено: 2. маја 2020; „Der Friede von Passarowitz“, oe1.orf.at, 5. март 2018. Приступљено: 2. маја 2020. Norbert Swoboda, „Rüstungen und der Friedenspakt“, *Kleine Zeitung*, 13. Јänner 2018. Hartwig Eder, „Vor 300 Jahren besiegte Prinz Eugen Osmanen-Sultan. Vergessenes Jubiläum: Verträge von Passarowitz bescherten Wohlstand“, wochenblick.at, 3. August 2018. Приступљено: 2. маја 2018.

21 „Band 10 (57) 2018. In: *Danubiana Carpathica*“, degruyter.com. Приступљено: 4. маја 2020.

22 „Newsletter 2/2018“, suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 26. април 2018. Приступљено: 3. маја 2020.

23 „Kako je Požarevački mir (1718) mogao promeniti svet?“, www0.ff.uns.ac.rs, 12. април 2018. Приступљено: 2. маја 2020.

24 „Predavanje: kako je Požarevački mir 1718. mogao promeniti svet?“, euroinfo.rs, 10. април 2019. Приступљено: 2. маја 2020.

25 „Otvorena izložba posvećena Požarevačkom miru“, boom93.com, 26. април 2019. Приступљено: 2. маја 2020.

и Истанбулу²⁶. Преко лета је њена поставка у румунској верзији гостовала у Темишвару (Музеј Баната)²⁷, да би се на јесен поново приказала српској публици, овога пута у Вршцу (Дом војске, 25. септембар)²⁸ и Новом Саду²⁹. Гостовање изложбе у свим наведеним местима омогућено је посредовањем Аустријског културног форума, као главне инстанце за промоцију и ширење аустријске културе у иностранству.

Отварању изложбе у Културном центру Новог Сада претходило је одржавање дводневног међународног скупа (23–25. октобар) који је Друштво организовало у сарадњи са домаћином, Катедром за историју Филозофског факултета у Новом Саду, под називом *На путу ка провинцији. Промена односа између државе и малој живојној простора на подручју Средњеј Подунавља (1718–1918)*³⁰.

Међутим, главни догађај у раду Друштва у 2019. години било је одржавање дуго најављиваног и припрема-ног међународног научног скупа под називом *Osmannesi veke kao vreme inovacija* (нем. *Das 18. Jahrhundert als Periode der Innovation*, енгл. *The 18th Century as Period of Innovation*), који је одржан у Грацу 10. и 11. маја³¹. Између

две сесије реферата учесника из Аустрије, Бугарске, Италије, Мађарске, Румуније, Немачке, Србије и Хрватске, Друштво је одржало своју прву генералну скупштину. На њој је, након утврђивања кворума, предочен извештај о раду дотадашњем раду, разрешен, а затим и поново изабран исти Управни одбор, са трогодишњим мандатом од 2019. до 2022. године. Уследила је расправа о плановима Друштва у предстојећем периоду³², на којој је одлучено о припреми новог скупа у мају 2021. године, под радним називом *Прозори у ново време: градови и насеља Југоисточне Европе у дугом 18. веку*³³. Радови презентовани на конференцији објављени су почетком наредне, 2020. године, у оквиру другог броја *Годишњака* Друштва³⁴. Такође је решено да трећи број *Годишњака* буде посвећен теми *Језици и друштво Југоисточне Европе у 18. веку*, а да га уређују чланови Друштва Даниела Харман и Конрад Петровски³⁵. Излазак из штампе планиран је за јесен 2020.

У септембру 2019, Друштво је посредством својих редовних тромесечних саопштења обавестило своје чланове да је, након поднете молбе, примљено у пуноправно чланство *Међународној друштва за проучавање 18. века*. Одлука о пријему је донета на 15. конгресу те организације, одржаном у Единбургу. Тиме је Друштво преузело на себе обавезу организовања једног семинара за младе научнике 2022. године³⁶.

Активности у 2020. години

Пандемија вируса ковид-19 почетком 2020. године је на неко време пореметила и/или померила планиране активности Друштва. До њеног проглашења

маја 2020.

26 „Erste Station Istanbul. Ausstellung aus Grazer Zeughaus wandert weiter“, *kleinezeitung.at*, 6. мај 2019. Приступљено: 2. маја 2020; „Ausstellungseröffnung: Wir und Passarowitz. 300 Jahre Kontinuität im Europa“, *bmeia.gv.at*, 10. април 2019. Приступљено: 2. маја 2020. Отварању изложбе је претходно панел који је садржао пригодне беседе о значају Пожаревачког мира. О томе види: Güner Doğan, „Austria as a Center of Career and Admiration“, *karatekin.academia.edu*. Приступљено: 2. маја 2020.

27 „Conferința de pace de la Passarowitz: Expoziție în premieră națională și reconstituire istorică la Timișoara“, *radiotimisora.ro*, 25. јун 2019. Приступљено: 2. маја 2020; „Expoziție: Pacea de la Passarowitz (1718) și urmările sale“, *mnab.ro*, 27. јун 2019. Приступљено: 2. маја 2020. Andrea Oance, „300 Jahre seit dem Frieden von Passarowitz“, *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien*, *adz.ro*, 30. јун 2019. Приступљено: 2. маја 2020.

28 „Dokumentarna izložba Požarevački mir“, *vrsonline.com*, 23. септембар 2019. Приступљено: 3. маја 2020; „Dokumentarna izložba Požarevački mir“, *kulcentar.com*, 25. септембар 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

29 „Отворена документарна изложба *Пожаревачки мир*“, *kcsn.org.rs*, 25. октобар 2019. Приступљено: 3. маја 2020; „Документарна изложба *Пожаревачки мир*“, *kultura.novisad.rs*, 25. октобар 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

30 „Newsletter 4/2019“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 26. септембар 2019. Приступљено: 3. маја 2020. За књигу апстраката чији је издавач Филозофски факултет Нови Сад види: „Међународна научна конференција *На путу ка провинцији*“, *ff.uns.ac.rs*, 21. октобар 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

31 „Internationale Konferenz / International Conference“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 24. април 2019. Приступљено: 3.

32 „Generalversammlung, 10. Mai 2019“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 24. мај 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

33 „Newsletter Juli 2019“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 21. јун 2019. Приступљено: 3. маја 2020. Том приликом је одлучено да скуп буде уприличен у сарадњи са националним друштвима за проучавање 18. века Аустрије, Мађарске и Словеније, а као повод је назначена околност да ће 2021. године два града на Југоистоку – Нови Сад и Темишвар – имати статус европске престонице културе.

34 „Yearbook of the Society for 18th century studies on South Eastern Europe. Vol. 2 (2019). The 18th Century as Period of Innovation“, *unipub.uni-graz.at*. Приступљено: 4. маја 2020.

35 „Newsletter Juli 2019“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 21. јун 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

36 „Newsletter 4/2019“, *suedosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at*, 26. септембар 2019. Приступљено: 3. маја 2020.

уприличен је један академски догађај мањег обима – мини-форум, тј. „салон”, налик оном одржаном у јесен 2017. Овога пута је у фокусу било проучавање историје Угарске у 18. веку, о чему је приликом свог гостовања на Салону говорио проф. др Јанош Калмар из Будимпеште, председник Мађарског националног друштва за истраживање 18. века³⁷.

Српски допринос раду Друштва

За кратко време од свог оснивања у пролеће 2016, *Друштво за проучавање Југоисточне Европе у 18. веку* је успело да окупи неколико десетина чланова из Аустрије, Немачке, Мађарске, Румуније, Србије, Хрватске, Словеније, Бугарске, Грчке и Италије, па чак и Аустралије. Организовало је неколико запажених научних скупова, покренуло свој часопис и институционално се повезало са високошколским и научним установама у поменутих земљама.

Када је реч о Србији, њена заступљеност у раду и активностима Друштва је вишеструка. Његово деловање у првим годинама постојања и рада отворило је могућности страним ауторима-члановима да се представе српској научној и академској заједници, али и широј јавности. Тако је нпр. Катедра за историју Филозофског факултета у Новом Саду у свом часопису *Истраживања* штампала радове чланова Друштва **Сабине Јеснер**³⁸ и **Харалда Хепнера**³⁹, да би 2019. у сарадњи са Друштвом уприличила већ поменути међународни научни скуп под називом *На путу ка провинцији. Промена односа између државе и малој живојној простора на подручју Средњеј Подунавља (1718–1918)*. У позадини научне размене мишљења на овом скупу, Нови Сад је био домаћин изложбе посвећене Пожаревачком миру, на чијој је промоцији Друштво активно радило у претходном периоду. Иста изложба је била представљена српској публици у Вршцу, Пожаревцу и Београду.

37 „Transformation mit Widerhaken. Ungarn im 18. Jahrhundert”, sudosteuropa-18-jahrhundert.uni-graz.at, 6. март 2020. Приступљено: 3. маја 2020.

38 Sabine Jesner, „Personnel management during times of crisis. The Austrian Banat and the Austro-Russian-Turkish war (1736–1739)” [Кадровска политика у време кризе: аустријски Банат и аустро-руско-турски рат 1736–1739], *Istraživanja* 27, Novi Sad 2016, 120–138.

39 Harald Heppner, „The treaties of Požarevac and their impact on Europe”, *Istraživanja* 30, Novi Sad 2019, 87–96.

Међутим, сарадња Друштва са Србијом се одвијала двосмерно, па је тако и домаћим, тј. српским ауторима било омогућено да се путем чланства у овом Друштву представе међународној академској заједници, узму учешћа у раду међународних научних скупова и семинара, те објављују резултате својих истраживања у виду саопштења у страним стручним часописима. У фебруару 2018, др **Милош Ђорђевић** са Универзитета у Нишу реферисао је на научном скупу одржаном у Грацу својим прилогом о царској Србији (мисли се на период између Пожаревачког и Београдског мира, 1718–1739, када је Србија била под влашћу Хабзбурговаца)⁴⁰. У јесен исте године, на скупу *Просјеритијет и његове представе. Економски утицај Подунавља 1718–1918*, др **Филип Крчмар** је имао излагање под називом *Привредни просјеритијет и његове представе на примеру развоја Великој Бечкерек*⁴¹. Радови обојице публиковани су у прва два броја *Годишњака Друштва*⁴², уз прилоге проф. др **Бранка Бешлина** са Катедре за историју Филозофског факултета у Новом Саду⁴³ и др **Драгана Грбић**⁴⁴ са Универзитета у Келну⁴⁵. Сасвим извесно, и трећи број овог часописа, посвећен лингвистици Југоисточне Европе у 18. веку и најављен за јесен 2020. године, садржаће текстове аутора из Србије. Поред тога, информисајући своје чланство о актуелним темама и дешавањима у свом раду, Друштво је у неколико својих тромесечних билтена обнародовало

40 Реч је о скупу под називом *Herrschaftswechsel im langen 18. Jahrhundert. Auswirkungen auf Personal und Regime* [Смена власити у гђиом 18. веку. Последице на чиновничтвом и власити].

41 Зборник радова са овог скупа предвиђен је да изађе из штампе до краја 2020. године.

42 Filip Krčmar, „Voices of Copper in Times of Transition: Christophor Zepharovich between glorious Past and uncertain Future of the Serbs in Habsburg Monarchy”, *Yearbook of the Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe* 1, Graz 2018, 33–44; Miloš Dordević, „The Construction of the Great Well in Belgrade during the Austrian Rule in the 18th Century”, *Yearbook of the Society for Studies of 18th Century on South Eastern Europe* 2, Graz 2019, 80–89.

43 Branko Bešlin, „Visual aspects of the Serbian entrance in the new world”, *Yearbook of the Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe* 1, Graz 2018, 73–81.

44 Dragana Grbić, „Atanasije Stojkovićs innovative Observation of the Sky”, *Yearbook of the Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe* 2, Graz 2019, 90–102.

45 Други број *Годишњака* је садржао и кратке библиографске забелешке о ауторима на енглеском језику (прим. Ф. К.).

и вести о публикацијама српских аутора из својих редова⁴⁶ и другим њиховим пројектима⁴⁷.

The foundation of the Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe and its first couple of years (2016–2020)

by Filip Krčmar, PhD
Istorijski arhiv Zrenjanin

In late March 2016, the *Society for 18th Century Studies on South Eastern Europe* was officially founded in Austrian city of Graz. Its birthplace was by no means an accident, since the academic interest in South Eastern Europe has been deeply rooted in this city's university milieu for more than a century and a half and already well-known on a global scale. The Society's founders were two internationally renowned scholars – Harald Heppner from Austria and Ivan Parvev from Bulgaria, respectively.

First steps taken in the foundation process were the delegation of the Executive Board's members and the adoption of the rules. By gathering experts and academics from Austria, Bulgaria, Germany, Greece and Romania, the Society's leadership reflected its international character and the desired geographical scope. After adopting the rules of conduct in March and launching the official website, affiliated with the one of the „Karl Franzen” University in late June 2016, the Society temporarily put its activities on hold.

However, in January 2017, the website was activated and started publishing the newsletter on three months basis, informing the membership about the current activities, recent publications, prospective conferences and the upcoming events. At the international workshop held in May, the Society discussed the future activities and projects. Online edition of the Society's Yearbook has been agreed

upon, as well as several events and gatherings in 2018. Soon afterwards, the Society appeared on social media, before organising and hosting the Salon dedicated to 18th century's significance in history of the Habsburg monarchy.

In the following year, it launched its online annual magazine (the Yearbook) and promoted the high-profile museum exhibition on the occasion of 300th anniversary of Treaty of Passarowitz, that opened on April 5th in Styrian armory Museum; this event was one of two major happenings in 2018, the other one being the international conference set up and carried out in partnership and coordination with the Commission for German studies in Southeastern Europe. Titled *Prosperity and Representation. Economic Recovery in the Danube Basin (1718–1918)*, it brought together scholars and academics from Austria, Bulgaria, Germany, Greece, Hungary, Romania and Serbia. Conference proceedings are scheduled to be published by the end of 2020. In 2018, the Society had the international membership of 31, hailing from 8 countries of Central and Southeastern Europe.

In 2019, the Society oversaw the Balkan tour of Passarowitz exhibition, in course of which it was presented to the audiences in Serbia (Požarevac, Vršac, Novi Sad), Turkey (Istanbul) and Romania (Timișoara). In the early May, the Society held its first General Assembly, simultaneously with yet another international conference, proceedings of which were published in early 2020, addressing the issue of 18th century as period of innovation. The executive Board was re-elected for a three year mandate period and future projects were discussed, announcing several important events on the international level. In Autumn 2019, the Society issued the statement claiming that the first overseas, Australia-based member joined its ranks, further increasing the Society's membership to 40.

Despite the setback due to pandemic caused by covid-19 virus in early 2020, the future looks bright for the Society. It has already garnered valuable experience in planning and carrying out the long term high-scale academic projects, while serving as an excellent mediator in networking and knowledge-exchanging process between the individuals and institutions of Central and Southeastern Europe, who are firmly committed to the Society's goals and united in the affection towards this area of research.

⁴⁶ Филип Крчмар, *Од Млејака до Банаја. Трајом Франческа Гриселинија*, Зрењанин 2019 („Newsletter April 2019”, static.uni-graz.at, 29. март 2019. Приступљено: 20. фебруара 2020); Милош Ђорђевић, *Краљевство Србија 1718–1739*, Ниш 2019 („Newsletter Juli 2019”, 21. јун 2019. Приступљено: 20. фебруара 2020).

⁴⁷ Драгана Грбић – припрема документарног филма о Доситеју Обрадовићу, *чувеном српском пушнику, учењаку и писцу*, („Newsletter April 2019”, static.uni-graz.at, 29. март 2019. Приступљено: 20. фебруара 2020).

ISSN 2334-7082